

Оксана Шукатка

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ
ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ
ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАСАДАХ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

У статті здійснено теоретико-порівняльний аналіз змістового наповнення категорій «концепт» і «концепція». Підсумовано, що термін «концепт» (concept) виник в рамках латинської мовної традиції в працях середньовічних філософів. Проведено історико-ретроспективний екскурс у філософію розвитку ідей концепту. Досліджено, що термін «концепція» охоплює два основних аспекти – внутрішній і зовнішній відносно досліджуваного явища, де перший є спрямовуючою ідеєю педагогічного дослідження, а другий – формою презентації його результатів.

Ключові слова: *концепт, концепція, інтеграція, міждисциплінарна інтеграція, здоров'язбереження, індивідуальні стратегії здоров'язбереження, майбутні бакалаври природничих спеціальностей, студенти.*

The theoretical and comparative analysis of the content of such notions as «concept» and «conception» has been made. It is summarized, that notion of «concept» has appeared as a part of Latin linguistic tradition in the writings of medieval philosophers. The historical and retrospective excursion into the philosophy of developing ideas of the concept is demonstrated. It is established, that with the development of scientific and cognitive activity there is a dynamic generalization, crystallization of different scientific knowledge components.

It is stated, that a prerequisite of rise is more complex externally integrated and internally differentiated conceptual structures. One of the types of such structures is theoretical systems, including pedagogical ones. The theoretical analysis of the objective interconnectedness and interconditionality of the material world, what is reflected in the appropriate regularities of science development as a system of human knowledge about this world is completed. It is determined, that one of the characteristic features of nowadays scientific knowledge is immanent desire of researchers to find the internal unity between the content blocks of one or another doctrine, to integrate scientific information in order to concretize features of a number of natural and socio-cultural phenomena functioning. It is investigated, that the notion «conception» covers two main aspects – internal and external in relation to the studied phenomenon,

where the first is the guiding idea of pedagogical research, and the second is the form of its results presentation.

Keywords: *concept, conception, integration, interdisciplinary integration, health saving, individual health saving strategies, future bachelors of natural science specialties, students.*

Проблема формування готовності студентів до збереження та зміцнення здоров'я під час навчання у ЗВО постійно перебуває у полі зору сучасних дослідників педагогіки здоров'я. Однак, статистичні дані щодо стану здоров'я української студентської молоді демонструють необхідність удосконалення існуючої системи здоров'язбережувальної підготовки майбутніх фахівців. Відомо, що будь-які трансформації педагогічних систем потребують попередньої розробки концептуальних засад формування тих чи інших досліджуваних феноменів. Детальний теоретичний аналіз дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора наук, засвідчує потребу ідентифікації висунутих гіпотез як цілісної концепції. Тому одним із завдань наукового пошуку є розробка авторської концепції формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження (далі – ІСЗЗ) майбутніх бакалаврів природничих спеціальностей (БПС) на засадах міждисциплінарної інтеграції (МІ).

Концептуальні питання проблеми збереження та зміцнення здоров'я студентів висвітлено в роботах вітчизняних (М. Амосов, О. Антонова, Г. Апанасенко, В. Балюк, Н. Башавець, С. Березка, В. Беспалько, Н. Белікова, С. Гримблат, І. Мельничук, В. Оржеховська, Л. Романишина, М. Чепига й ін.) та зарубіжних дослідників (Є. Жданова, Б. Зисманов, В. Ірхін, Є. Пустовалова, Б. Чумаков, Ю. Шарабчієв, Д. Андерсон (D. Anderson), Х. Деніз (H. Deniz), Ж. Козіна (Zh. Kozina), Дж. Самаранч (J. Samaranch) та ін.). Не зважаючи на широту застосування терміну «концепт» у наукових дослідженнях, донині не існує однозначного його тлумачення. Це пов'язано, перш за все, з тим, що представляючи різні галузі наукового знання дослідники виокремлюють подекуди діаметрально протилежні ознаки цього поняття. Водночас, нині концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Однак, його зміст інколи істотно відрізняється в концепціях різних наукових шкіл і окремих вчених. Здійснюючи семантичний аналіз категорії «концепт», ми наштовхнулися на поліфонію і плюралізм думок щодо тлумачення змістового наповнення цього поняття. Тому, щоб уникнути використання суб'єктивістських ідей під час добору концептів для розробки авторської концепції формування ІСЗЗ майбутніх БПС на засадах МІ досліджено історію імплементації дефініції концепт у науковий обіг.

Метою статті є на основі аналізу існуючого досвіду створення наукових концепцій в цілому і педагогічних зокрема, структурно вибудувати узагальнений зміст авторської концепції формування ІСЗЗ майбутніх БПС на засадах МІ.

Дослідницька робота щодо визначення концептуального підґрунтя цілісної здоров'язбережувальної підготовки студентів цієї спеціальності розпочиналася з теоретико-порівняльного аналізу змістового наповнення категорій «концепт» і «концепція».

Термін «концепт» (concept) виник у рамках латинської мовної традиції в працях середньовічних філософів. Так, П. Абеляр, І. Солсберійський, Г. Порретанський, Ф. Аквінський, Д. Скот та ін. використовували цю дефініцію у своїх роботах, пропонуючи особливе її розуміння. Перші спроби семантичного трактування категорії «концепт» знайдено в наукових доробках П. Абеляра. Досліджуючи проблему розщеплення універсальї мови, автор висунув припущення, що концепт – це акт схоплення оратором змісту проблеми в єдності мовного висловлювання; сукупність понять, «зв'язування» висловлювань в єдину точку зору на той чи інший предмет.

Нині таке тлумачення концепту науковці називають спробою П. Абеляра примирити і створити компромісну позицію в суперечці між філософами реалістами і номіналістами. Відтак, у філософії П. Абеляра концепт постає у вигляді форми/системи подвійного існування універсальї як у самих речах, так і в розумі людини. Відповідно концепт у рамках середньовічної схоластики фіксує існування теоретичних універсальї, які, фокусуючи в собі важливу та актуальну інформацію, узагальнюють ознаки речей. Вдаючись до аналізу авторської позиції П. Абеляра, видається можливим зробити висновок, що концепт – це спеціально створена людиною сукупність ідей, поглядів на те чи інше явище навколишньої дійсності.

Однак, на думку Н. Теличко, на відміну від форми «схоплення» в понятті «*intelktus*», пов'язаного з формами свідомості, концепт, є похідним від розуму, який здатний творчо відтворювати чи збирати (*concipere*) смисли і помисли як щось універсальне, що охоплює свідомість як свою складову [3, с. 198].

Здійснюючи історико-ретроспективний екскурс у філософію розвитку ідей концепту, встановлено, що мислителі Нового часу, зорієнтовані на побудову теорії, спочатку стверджували про необхідність вивільнення знання від його комунікативних зв'язків та особливостей і зводили ідею концепта до поняття, а концепцію – до теоретико-системного знання, що мінімізувало врахування порівняльного аналізу різних наукових поглядів у ході формування власної концепції певного наукового дослідження.

У посткласичній методології науки концепти розглядаються не тільки з точки зору врахування функціональної навантаженості всередині наукового знання (наукової теорії), але й як системоутворюючі елементи концепцій – особливих форм організації дисциплінарного (наукового, теологічного, філософського) знання взагалі.

З розвитком науково-пізнавальної діяльності відбувається динамічне

узагальнення, кристалізація різноманітних складових наукового знання. Це слугує передумовою до виникнення більш складних зовнішньо інтегрованих внутрішньо диференційованих концептуальних структур. Одним із видів таких структур є теоретичні системи, в тому числі педагогічні. Тому, як підкреслює Н. Теличко, вихідна установка наукового раціонально-теоретичного мислення на рефлексивний аналіз пізнавальних засобів передбачає спрямованість на створення специфічних понятійних конструкцій, що мають власну внутрішню структуру й пояснюють природу виникнення певних (конкретних) явищ [3, с. 201].

Зокрема, внутрішня структура характерна для первинних концептуальних пояснювальних схем, які використовують конкретний понятійний конструкт як пояснюючий чинник певної ситуації. Певні концептуальні структури зустрічаються в класифікаціях і типологіях, які традиційно поширені в соціальних і гуманітарних науках. Такий логічний ланцюг фактів настановує на висновок, що становлення та розвиток наукових теорій пов'язане, перш за все, з ускладненням і диференціацією їхніх внутрішніх концептуальних структур. Однак в умовах інтенсифікації сучасної освіти та зміни освітніх парадигм виникає необхідність у використанні інтеграції наукового знання для створення нових авторських концептів.

Тому проблема інтеграції фундаментального знання займає одне з перших місць у філософському і методологічному аналізі закономірностей сучасного наукового прогресу. Розглядаючи науку як основу для формування змісту освіти, дослідники пов'язують процеси подальшого вдосконалення цього змісту з пошуком дидактичних еквівалентів, які б відповідали процесам інтеграції в сучасній науці. Анонсовані процеси розглядаються в діалектичній єдності з прогресуючою диференціацією наукового знання, що детермінує виникнення нових навчальних дисциплін. Водночас диференціація наук, яка нині поглиблюється, об'єктивно породжує свою протилежність – процеси інтеграції наукового знання.

Об'єктивна взаємопов'язаність і взаємозумовленість матеріального світу знаходить відображення у відповідних закономірностях розвитку науки як системи людського знання про цей світ. Однією з характерних рис наукового знання наших днів є іманентне прагнення дослідників віднайти внутрішню єдність між змістовими блоками того чи іншого вчення, інтегрувати наукову інформацію з метою конкретизації особливостей функціонування низки природних і соціокультурних феноменів.

Досліджуючи сучасні концепти фундаменталізації педагогіки вищої школи, С. Гончаренко стверджує, що на тлі цих тенденцій виявляється криза сучасної системи освіти, яка, як зауважує автор, є складовою глобальної цивілізаційної кризи та значною мірою зумовлена вузько дисциплінарними установками сучасної освіти, відчуженням її

гуманітарних і природничо-наукових компонентів. Наслідком цього, за словами С. Гончаренка, є «фрагментарність бачення людиною реальності, що в умовах народження постіндустріального інформаційного суспільства не дає людям адекватно реагувати на загострення енергетичної й екологічної кризи, девальвацію моральних норм і духовних цінностей, калейдоскопічність зміни технологій, нестабільність політичної та економічної ситуації. Сьогодні під лавиною інформації ми страждаємо від нездатності охопити комплексність проблем, зрозуміти зв'язки і взаємодію між речами, які перебувають для нашої сегментованої свідомості в різних сферах» [2, с. 3].

Продовження цієї думки знаходимо у напрацюваннях О. Вознюка. Дослідник наголошує на необхідності розробки інтегративних педагогічних концептів, спрямованих на вирішення проблеми організації інтегрованих знань студентів у системі професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема природничих спеціальностей [1, с. 23]. Один із інноваційних напрямів такої розробки реалізується в науковій інтеграції, яку науковець називає процесом ущільнення, уніфікації фундаментальних знань, що об'єктивно детермінується взаємопроникненням різних видів і компонентів матеріально-виробничої й суспільно-політичної діяльності людей та базується на філософському принципі єдності світу, всезагального зв'язку предметів та явищ.

Підсумовуючи історичні віхи імплементації концепту інтеграції знань у педагогічну науку, О. Вознюк підкреслює, що згадана дефініція практично не вживалася до ХІХ століття. Лише на межі ХІХ–ХХ століть, коли відбувся процес «цементации наук», утворення зв'язків між раніш розпорошеними науковими галузями, з'явилися нові міждисциплінарні напрями дослідження [1].

У ХХ столітті філософи намагалися створити єдину уніфіковану науку, використовуючи апарат математичної логіки як засіб аналізу, де значний вплив на концепт інтеграції мав принцип редукціонізму. Це дозволило дійти висновку, що ціле має розглядатися як надсумативна єдність, а завданням інтегральної логіки є синтез цілого на основі уявлень про властивості частин. Тут можна говорити також про органіцизм як шлях реалізації концепту інтеграції знань, що характеризується об'єднанням різних частин для збільшення цілісності кожної шляхом установлення взаємозв'язків з іншими частинами чи знанням у цілому.

У сучасній лінгвістиці термін «концепт» використовується для позначення однією з форм репрезентації знань про світ чи його фрагменти з позицій когнітивної семантики. Тоді як репрезентами концепту є мовні одиниці (слова, словосполучення, речення) сконструйовані в певній послідовності. Тобто, концепт – це певним чином систематизована сукупність знань про формування, розвиток явищ (педагогічного, соціального) навколишньої дійсності, які мають складну структуру, виражену різними групами ознак, що відображає їх ціннісні і категоріальні

характеристики й авторську позицію дослідника. У педагогічній літературі загальноприйнятою є думка, що різноманіття концептів поєднується в авторських концепціях. Концепція (лат. *conceptio* – розуміння, єдиний задум, провідна думка) розглядається сучасними дослідниками як:

- певний спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, основна точка зору, керівна ідея для їх висвітлення;
- провідний задум, конструктивний принцип різних видів діяльності;
- раптове народження ідеї, основної думки, художнього або іншого мотиву; система поглядів на процеси і явища в природі та суспільстві;
- мета, сутність, структура, рушійні сили, способи і закономірності функціонування навчального процесу;
- система поглядів на ті чи інші явища, що визначає характер пізнавальної та практичної діяльності; основна думка або провідний задум, основна точка зору;
- цілісна, логічно пов'язана система поглядів, об'єднана певною спільною ідеєю та спрямована на досягнення мети (цілей) дослідження.

Детальний теоретичний аналіз цих та інших визначень дав змогу встановити, що термін «концепція» охоплює два основних аспекти – внутрішній і зовнішній відносно досліджуваного явища, де перший є спрямовуючою ідеєю педагогічного дослідження, а другий – формою презентації його результатів. Умовою існування зовнішнього контексту концепції є чітко виражена логічна структура предмета дослідження. Базуючись на отриманих висновках під концепцією формування ІСЗЗ майбутніх БПС на засадах МІ розуміємо комплекс ключових концептуальних положень, які всебічно розкривають сутність, зміст і особливості досліджуваного явища.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у висвітленні концептуальних основ реалізації експериментальної педагогічної системи формування індивідуальних стратегій здоров'я-збереження майбутніх бакалаврів природничих спеціальностей в університетах на засадах міждисциплінарної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 708 с.
2. Гончаренко С. У. Фундаментальність професійної освіти – потреба часу. *Педагогічна газета*. 2004. № 12(125). С. 3.
3. Теличко Н. В. Теоретичні і методичні засади формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2014. 559 с.